

**Co-funded by
the European Union**

AKTIVAČNÝ SCENÁR LEKCIE
vypracovaný v rámci projektu
„INOVÁCIE V ŠKOLSKEJ VÝCHOVE“

TÉMA:

**Čo sú fake news? Krok za krokom rozpoznávame falošné
informácie**
(Úvod do témy dezinformácií – definície, príklady, kontexty)

1. Ciele hodiny

Žiak:

- vysvetlí, čo sú fake news, dezinformácia, clickbait a deepfake,
- vie rozlíšiť rozdiel medzi pravdivou a falošnou informáciou,
- pozná nástroje na overovanie informácií v PL/CZ/SK a EÚ,
- rozumie, ako fungujú emócie v informačných odkazoch,
- rozvíja schopnosť kritického myslenia a spolupráce.

2. Cieľová skupina

Žiaci základných škôl

3. Vyučovacie metódy

- Brainstorming
- Diskusia
- Skupinová práca
- Kvíz
- Analýza textov a titulkov

4. Didaktické pomôcky / zdroje

**Co-funded by
the European Union**

- Projektor alebo interaktívna tabuľa
- Kartičky s názvami článkov (2 fake news + 2 pravdivé)
- Infografika: „Životný cyklus fake news“
- Flipchart a fixky
- Platformy fact-checkingové:

Poľsko: Demagog.org.pl, Konkret24

Česko: Manipulátoři.cz, Demagog.cz

Slovensko: Demagog.sk, Infosecurity.sk

EÚ: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

5. Priebeh hodiny (čas trvania: 45 minút)

1. Úvod – čo vieš o fake news? (5 min)

Forma: brainstorming

Priebeh:

Učiteľ sa pýta:

- Čo znamená pojem fake news?
- Stretli ste sa s ním na sociálnych sieťach?
- Aké príklady vám napadajú?

Odborné informácie (pre učiteľa / na tabuľu / ústny výklad):

Fake news je falošná alebo zmanipulovaná informácia, ktorá bola vytvorená a predstavená tak, aby vyzerala ako skutočná správa. Jej autori sa zámerne snažia uviesť príjemcov do omylu, vyvolať v nich emócie alebo prinútiť k rýchlemu zdieľaniu obsahu ďalej – bez toho, aby si premysleli, či to, čo čítajú alebo sledujú, naozaj zodpovedá realite.

Fake news môže mať mnoho rôznych foriem:

- článok na internete,
- príspevok na sociálnych sieťach,
- zmanipulovaná fotografia alebo grafika,
- krátke video,
- a dokonca aj vtipné meme, ktoré sa zdá byť nevinné.

Cieľom fake news nie je informovať, ale manipulovať – teda pôsobiť na naše myslenie, rozhodnutia a najmä na emócie, ako sú strach, hnev, pobúrenie, smútok či obdiv. Takéto správy nás môžu prekvapiť alebo pobaviť, ale často nás uvádzajú do omylu.

Fake news sú tiež často vytvárané preto, aby:

- získali klikateľnosť (veľa vstupov na stránku),
- zarobili peniaze na reklamách,
- ovplyvnili verejnú mienku, napríklad pred voľbami,
- oslabili dôveru vo významné inštitúcie, ako sú vlády, zdravotnícke organizácie či médiá.

**Co-funded by
the European Union**

To, že niečo vyzerá profesionálne alebo sa objavilo „na internete“, ešte neznamená, že je to pravdivé. Preto sa oplatí overovať informácie vo vierohodných zdrojoch, myslieť samostatne a neveriť bez kritiky všetkému, čo uvidíme na sieti.

2. Definícia a príklady (10 min)

Forma: mini-výklad + ústny kvíz

Priebeh:

Učiteľ predstaví krátke definície a ukáže rôzne príklady:

Definície:

Fake newsy

Fake newsy sú falošné informácie, ktoré niekto vytvoril zámerne, aby uviedol príjemcov do omylu. Väčšinou vyzerajú veľmi dôveryhodne – ako skutočné správy z novín, spravodajských portálov alebo sociálnych sietí. Niekedy sú úplne vymyslené od nuly, inokedy sú len čiastočne pravdivé, ale podané tak, že menia význam alebo skresľujú realitu.

Fake newsy často sledujú konkrétny cieľ – napr. vyvolať strach, pobúrenie, prinútiť k voľbe určitej osoby, očierniť nejakú skupinu alebo jednoducho pritažnúť pozornosť a zarobiť na kliknutiach. Najčastejšie sa s nimi stretávame na sociálnych sieťach, kde sú rýchlo a masovo zdieľané – často ľuďmi, ktorí ani netušia, že šíria nepravdu.

Príklad: "Vedci objavili, že pitie troch šálok kávy denne robí človeka imúnym voči všetkým chorobám."

Typické znaky fake newsu:

- chýba zdroj, alebo je len veľmi všeobecné odvolanie na „expertov“ bez mien,
- silné emócie: strach, hnev, prekvapenie,
- neoverené čísla alebo grafy,
- zdanlivo „senzačný objav“, o ktorom nikto iný neinformuje.

Dezinformácia

Dezinformácia je širší pojem než fake news. Znamená zámerné šírenie nepravdivých, zmanipulovaných alebo neúplných informácií s cieľom niekoho uviesť do omylu, uškodiť mu alebo vyvolať konkrétnu reakciu – napr. strach, chaos, nedôveru.

Dezinformácia môže vyzerat' ako:

- úplne vymyslená správa (teda fake news),
- pravdivá informácia, vytrhnutá z kontextu alebo ukázaná len čiastočne,
- skreslené údaje, ktoré naznačujú niečo iné než skutočnosť,
- opakovanie jednej verzie udalostí a zamlčanie iných (manipulácia posolstvom).

Dezinformácia sa často používa v politike, médiách a na internete, a tiež počas vojen, kríz či volebných kampaní – aby ovplyvňovala správanie ľudí alebo destabilizovala spoločnosť.

**Co-funded by
the European Union**

Príklad: "Mestské úrady oznámili, že zajtra budú všetky potravinové obchody zatvorené na dva týždne. Ľudia by mali okamžite nakúpiť veľké zásoby jedla."

Clickbait

Clickbait je pojem z angličtiny – doslova znamená „návnada na kliknutie“. Je to chytľavý, často prehnaný a senzáčný titulok, ktorý má spôsobiť, že klikneme na danú správu, aj keď jej obsah má málo spoločné s nadpisom.

Príklad clickbaitu: "Šok! Pozrite sa, čo urobili žiaci počas hodiny – nikto to nečakal!"

Po kliknutí sa ukáže, že išlo len o obyčajný školský projekt.

Cieľom clickbaitov je zvyčajne prilákať pozornosť a zvýšiť počet návštev na stránke, čo sa premieňa do zisku z reklám. Aj keď nie každý clickbait je falošná informácia, často býva prvým krokom k manipulácii alebo dezinformácii.

Deepfake

Deepfake je falošné video alebo audio nahrávka vytvorená pomocou umelej inteligencie. V takýchto materiáloch možno vložiť tvár a hlas známej osoby do obsahu, ktorý nikdy nepovedala ani neurobila.

Na prvý pohľad môže deepfake vyzeráť veľmi realisticky – ako skutočný film alebo rozhovor. To ho robí obzvlášť nebezpečným, pretože:

- môže sa vydávať za politikov, učiteľov, celebrity,
- môže byť použitý na šírenie lží, vydieranie, vyvolanie chaosu,
- je ťažké okamžite rozpoznať, že ide o falzifikát.

Technológia deepfake je čoraz vyspelejšia a dostupnejšia, preto je dôležité učiť sa ju rozpoznávať a neveriť každému videu len preto, že ho „vidíme na vlastné oči“.

Príklad: "Predstavte si video, na ktorom prezident danej krajiny hovorí, že vyhlasuje kapituláciu počas vojny. – V skutočnosti to nikdy nepovedal, jeho tvár a hlas boli umelo vygenerované tak, aby to vyzeralo ako pravý prejav."

Fact-checking

Fact-checking je proces overovania faktov, údajov, citátov a mediálneho obsahu s cieľom potvrdiť ich pravdivosť. Najčastejšie sa ním zaoberajú nezávislé organizácie alebo novinárske portály, ktoré sa špecializujú na preverovanie informácií objavujúcich sa vo verejnom priestore – najmä na internete, sociálnych sieťach a vo vyjadreniach politikov a celebrit.

Fact-checkeri porovnávajú informáciu s dôveryhodnými zdrojmi (napr. správami, vedeckými štúdiami, oficiálnymi štatistikami), aby určili, či je:

- pravdivá,
- čiastočne pravdivá (zmanipulovaná alebo vytrhnutá z kontextu),
- nepravdivá.

Cieľom fact-checkingu je obmedzovať dezinformáciu, zlepšovať kvalitu verejnej debaty a posilňovať dôveru v seriózne zdroje poznania.

**Co-funded by
the European Union**

Príklad: "Na internete sa objaví článok: 'Pitie teplej vody každých 15 minút zabíja vírus spôsobujúci COVID-19.'

Fact-checking by vyzeral takto:

1. Overenie zdrojov – žiadne vedecké štúdie a žiadne odporúčania WHO, ktoré by to potvrdzovali
2. Konzultácia s expertmi – lekári a epidemiológovia jasne hovoria, že pitie vody neochráni pred infekciou
3. Záver – informácia je NEPRAVDIVÁ.

Informačná bublina

Informačná bublina je jav, pri ktorom človek dostáva a vidí najmä také informácie, ktoré zodpovedajú jeho predchádzajúcim názorom a záujmom. Vzniká najmä vďaka algoritmom sociálnych sietí a vyhľadávačov, ktoré prispôbujú obsah správaniu používateľa – tomu, čo sa mu páči, čo sleduje, komentuje.

Výsledok:

- používateľ má obmedzený kontakt s rôznymi názormi a údajmi,
- čoraz menej vidí iné uhly pohľadu,
- jeho vlastné presvedčenia sa upevňujú a posilňujú, aj keď sú nesprávne.

Informačné bubliny môžu viesť k nedorozumeniu iných ľudí a názorov, k prehľbovaniu spoločenských rozdielov a k ľahšiemu prijímaniu fake news, ak len potvrdzujú to, čo používateľ už „vie“.

Príklad: "Predstav si, že Anna má veľmi rada kone. Pozerá videá o koňoch na YouTube, číta knihy o koňoch a rozpráva sa o nich s kamarátkami. Keď ide na internet, vidí hlavne reklamy s koňmi, videá o jazdectve a návrhy nových kníh o koňoch.

Postupne si Anna začne myslieť, že kone sú najlepšie zvieratá na svete a že všetci ich majú radi. Keď jej kamarát z triedy povie, že má radšej dinosaury alebo roboty, Anna je prekvapená – veď ona nikde o tom nepočula a nikde to nevidela!

To je informačná bublina – keď nám internet ukazuje hlavne to, čo už máme radi, a preto nevidíme iné zaujímavé veci ani iné pohľady.

Efekt potvrdenia (confirmation bias)

Efekt potvrdenia je prirodzená tendencia človeka veriť informáciám, ktoré súhlasia s jeho predchádzajúcimi presvedčeniami, a ignorovať tie, ktoré s nimi nesúhlasia – aj keď sú pravdivé. Tento jav pôsobí nevedome a spôsobuje, že často odmietame údaje, ktoré by mohli zmeniť náš názor.

Príklad: "Kajo si myslí, že psy sú múdrejšie ako mačky. Keď si pozrie video na internete, na ktorom pes robí triky, myslí si:

'Vidíš? Psy sú naozaj múdre!'

Ale keď uvidí video, na ktorom mačka robí niečo šikovné, povie:

'Určite náhoda. Mačky jednoducho mali šťastie.'

Čo sa tu deje?

**Co-funded by
the European Union**

Kajo verí niečomu (že psy sú múdrejšie), takže si všíma len informácie, ktoré potvrdzujú jeho názor, a ignoruje alebo znižuje tie, ktoré s ním nesúhlasia. To je efekt potvrdenia.

3. Cvičenie – rozpoznaj fake newsy (15 min)

Cvičenie: Rozpoznaj fake newsy

Čas trvania: 15 minút

Forma: skupinová práca (3–5 osôb)

Cieľ: rozvíjanie schopnosti analýzy informácií, kritického myslenia a spolupráce

Inštrukcia pre učiteľa:

Rozdeľ triedu na 4–5-členné skupiny.

Rozdaj každej skupine súbor 4 titulkov správ (napr. vytlačené na papieroch).

Úloha skupiny:

- prečítať každý titulok,
- rozhodnúť, ktoré z nich sú fake newsy,
- odôvodniť svoj výber – napr. na základe jazyka, zdroja, emócií, chýbajúcich faktov a pod.

(Voliteľne) Žiaci môžu použiť mobily alebo počítače a skúsiť nájsť potvrdenie / vyvrátenie informácie na stránkach ako:

Demagog.org.pl (PL)

Manipulatori.cz (CZ)

Demagog.sk (SK)

EUvsDisinfo.eu (EÚ)

Po skončení – každá skupina prezentuje svoj výber a odôvodnenie.

Súbor ukážkových titulkov na analýzu :

1. Titulok A (fake news):

„Európska únia zakazuje predaj papierových kníh – iba e-booky od roku 2026!“

Tip: Chýba zdroj, senzácia, dezinformácia. EÚ nevydala také rozhodnutie.

2. Titulok B (pravdivá správa):

„Žiaci zo Slovenska, Česka a Poľska sa zúčastnili na medzinárodnom projekte o médiách“

Tip: Neutrálny tón, možné overiť, reálna vzdelávacia iniciatíva.

3. Titulok C (fake news):

„Očkovanie spôsobuje magnetizmus tela – dôkaz na videu!“

Tip: Příklad populárnej konšpiračnej teórie. Vedecky vyvrátené, chýba vedecký zdroj.

4. Titulok D (pravdivá správa):

„Úrady Česka spúšťajú nový portál na boj s dezinformáciou“

Tip: Skutočné vládne opatrenie, dá sa overiť vo vládnych zdrojoch.

Po cvičení – otázky na diskusiu s triedou:

- Čo vám pomohlo rozpoznať falošné informácie?

**Co-funded by
the European Union**

- Aké „varovné signály“ ste si všimli v titulkoch?
- Aké chyby možno urobiť, keď čítame správy bez overenia zdroja?

4. Diskusia: Prečo fake news fungujú? (8 min)

Forma: riadený rozhovor

Priebeh:

Učiteľ pozýva žiakov do rozhovoru vo forme moderovanej triednej diskusie alebo rozhovoru v kruhu. Cieľom je uvedomiť si, prečo sú fake news účinné a ťažko rozpoznateľné a ako sa sami môžeme chytiť do ich pasce.

Otázky pre žiakov (na zamyslenie):

- Prečo niektorí ľudia veria fake news, aj keď nie sú pravdivé?
- Sú všetky fake news veľmi čudné, alebo niektoré vyzerajú veľmi realisticky?
- Aké emócie cítite, keď narazíte na senzačnú, šokujúcu správu?
- Poslali ste niekedy ďalej niečo, čo sa neskôr ukázalo ako nepravdivé?
- Ako sa môžeme chrániť pred unáhleným zdieľaním fake news?

Odborné informácie (pre učiteľa, na ústny výklad alebo na slide):

Fake news fungujú účinne z viacerých dôvodov — nie je to náhoda. Sú vytvárané tak, aby ovplyvňovali naše myslenie a emócie.

Kľúčové mechanizmy:

1. Jednoduchosť a zdanlivá dôveryhodnosť

Fake news sú často napísané jednoduchým jazykom, so silnými heslami, ktoré sa ľahko pamätajú.

„Vedci potvrdzujú: vakcína mení DNA!“ – krátko, jednoducho, presvedčivo... a nepravdivo.

2. Vyvolávanie silných emócií

Autori fake news cielene používajú jazyk plný emócií: strachu, hnevu, údivu. Vďaka tomu sa tieto obsahy rýchlejšie „predierajú“ do našej pozornosti.

Emócie → impulzívne konanie → zdieľanie bez rozmýšľania.

3. Jednoduchosť zdieľania

Fake news sa ľahko šíria ďalej – stačí jeden klik: „zdieľať“, „preposlať“, „hodiť na triednu skupinu“.

4. Efekt potvrdenia (confirmation bias)

oveľa ľahšie veríme niečomu, čo potvrdzuje naše predchádzajúce presvedčenia, než niečomu, čo ich spochybňuje – aj keď tá nová informácia je pravdivá.

Príklad: niekto, kto neverí lekárom, radšej uverí fake newsu o „liekoch z internetu“ než vedeckým údajom.

5. Autorita a forma správy

Niektoré fake news vyzerajú veľmi profesionálne: majú logo, fotografie, falošné citácie známych osôb. Pre mnohých príjemcov forma = pravda.

**Co-funded by
the European Union**

Žiaci si preto môžu ľahko pomýliť profesionálne vyzerajúci fake news so skutočnou informáciou.

5. Zhrnutie a reflexia (7 min)

Forma: individuálna práca

Priebeh:

Učiteľ rozdá žiakom malé papieriky alebo ich požiada, aby si do zošitov zapísali krátku reflexiu po hodine.

Žiaci si vyberú a dokončia jednu z nasledujúcich viet:

„Najdôležitejšia vec, ktorú som sa dnes naučil/a, je...“

„Od dnes si pred zdieľaním informácie overím...“

„Prekvapilo ma, že fake news môžu...“

„Pochopil/a som, že emócie v správach môžu...“

„V budúcnosti sa budem snažiť...“

Dobrovoľní žiaci prečítajú svoje vety (alebo učiteľ vyberie niekoľko anonymne, ak ich zbieral vopred).

Žiaci môžu tiež zapísať svoje reflexie na papieriky a prilepiť ich na „nástennú tabuľu poznania“ (napr. flipchart alebo stenu), ktorá zostane v triede.

Rozšírené zhrnutie učiteľa (s odbornými závermi):

Fake news nie sú len zábavné meme alebo čudné správy z internetu. Predstavujú reálne nebezpečenstvo pre naše poznanie, bezpečnosť a dôveru medzi ľuďmi. Falošné informácie môžu viesť k nesprávnym rozhodnutiam, ako je neliečenie choroby, účasť na verbálnej agresii online alebo šírenie netolerancie.

Často si neuvedomujeme, že sami – aj bez zlých úmyslov – môžeme byť súčasťou problému, ak zdieľame nepravdivú informáciu alebo emotívne reagujeme na niečo, čo nebolo overené.

Preto je v 21. storočí jednou z najdôležitejších schopností kritické myslenie:

- schopnosť overovať zdroje,
- rozpoznávať manipuláciu,
- klásť otázky namiesto slepého prijímania informácií.

Slovník pojmov – Fake newsy a dezinformácia

Pojem

Definícia

**Co-funded by
the European Union**

Pojem	Definícia
Fake news	Falošná alebo zmanipulovaná informácia, ktorá vyzerá ako skutočná správa. Jej cieľom je uviesť do omylu, vyvolať emócie alebo získať popularitu.
Dezinformácia	Zámerné šírenie nepravdivých, čiastočných alebo zmanipulovaných informácií s cieľom ovplyvniť príjemcov. Môže mať politický, spoločenský alebo ideologický charakter.
Clickbait	Emocionálny, prehnaný titulok, ktorého cieľom je pritiahnuť pozornosť a prinútiť k kliknutiu, bez ohľadu na pravdivosť obsahu.
Deepfake	Falošné video alebo audionahrávka vytvorená pomocou umelej inteligencie, ktorá napodobňuje niekoho výrok alebo správanie.
Fact-checking	Proces overovania faktov a pravdivosti informácií nezávislými organizáciami alebo portálmi. Slúži na boj proti dezinformácii.
Informačná bublina	Jav, pri ktorom príjemca vidí najmä obsah zodpovedajúci jeho názorom, čo obmedzuje kontakt s rôznymi pohľadmi a podporuje upevňovanie vlastných presvedčení.
Efekt potvrdenia	Tendencia veriť informáciám, ktoré potvrdzujú predchádzajúce presvedčenia, a ignorovať tie, ktoré s nimi nesúhlasia. Tento jav uľahčuje šírenie fake news.

METODICKÁ PRÍRUČKA PRE UČITEĽA

(podporuje realizáciu scenára a umožňuje prispôsobenie rôznym skupinám)

Všeobecné ciele hodiny

- Rozvoj digitálnych a mediálnych kompetencií
- Rozvíjanie schopnosti kritického myslenia
- Uvedomenie si rizík spojených s dezinformáciou a vplyvom emócií na prijímanie informácií

Prispôsobenie vekovej skupine

- Vyhýbame sa príliš technickým pojmom (napr. „algoritmy distribúcie obsahu“) – vysvetľujeme ich jednoduchými prirovnaniami.
- Žiaci sú aktívnymi používateľmi sociálnych sietí – oplatí sa využívať príklady z TikToku, YouTube, Instagramu.
- Volíme nepolarizujúce príklady fake news, ktoré sa netýkajú aktuálnej vnútornej politiky, aby sme predišli sporom alebo napätiu.

Metodické odporúčania – ako viesť hodinu

Úvod:

Co-funded by the European Union

- Začni od pojmov, ktoré žiaci poznajú (YouTube, Instagram, meme).
- Použi brainstorming – povzbudzuje žiakov k premýšľaniu a otvára tému.

Skupinová práca:

- Vyber titulky primerané veku – s humorom, ale bez kontroverzií.
- Uisti sa, že v každej skupine je niekto, kto vie obsluhovať vyhľadávač.

Diskusia:

- Moderuj vyjadrenia – nehodnot', ale pýtaj sa: „Prečo si to myslíš?“
- Ukáž, že aj dospelí sa nechajú nachytať – nie je to hanba, ale oplatí sa učiť'.

Reflexia:

- Ukonči hodinu pozitívnym posolstvom: žiaci majú vplyv na to, čo sa deje na internete.

Materiály na použitie / prípravu

- Sady titulkov na analýzu – jazykovo prispôsobené (PL/CZ/SK)
- Zoznam stránok na fact-checking
- Kvíz alebo interaktívna hra (Kahoot, Wordwall) – na upevnenie vedomostí
- Papieričky / lístočky na reflexiu a vytvorenie nástenky poznania

Možné rozšírenia / doplnkové úlohy

- **Domáca úloha:** nájdí článok/news a over jeho pravdivosť vo vierohodných zdrojoch.
- **Triedny projekt:** vytvorte spoločne plagát s 10 zásadami „Ako sa nenechať nachytať na fake news“.
- **Mini-dráma:** zahrajte scénu „Žiak dostane správu – pravdivá alebo falošná?“.

Vedecké a edukačné zdroje (medzinárodné a európske)

EDMO – European Digital Media Observatory

<https://edmo.eu>

– zdroj poznatkov o mechanizmoch dezinformácie, spolupráci európskych organizácií fact-checkingu, mediálnej výchovy.

EUvsDisinfo – projekt Európskej služby pre vonkajšiu činnosť

<https://euvsdisinfo.eu>

– databáza analyzovaných fake news, typológia dezinformácií, edukačné nástroje a kampane proti falošným informáciám.

UNESCO – „Media and Information Literacy Curriculum for Teachers“

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

– definície a globálny kontext fake news, deepfake, algoritmov a informačnej bubliny.

**Co-funded by
the European Union**

Poľské zdroje fact-checkingu a edukácie

Demagog.org.pl – najväčší poľský fact-checkingový portál

<https://demagog.org.pl>

– definície: fake news, dezinformácia, clickbait, fact-checking; analýzy konkrétnych prípadov.

Konkret24 – overovacia redakcia TVN24

<https://konkret24.tvn24.pl>

– analýzy zavádzajúcich informácií, tiež z oblasti vzdelávania, zdravia, politiky a vedy.

Niebezpiecznik.pl – portál o bezpečnosti na internete a digitálnej výchove

<https://niebezpiecznik.pl>

– materiály o deepfake, sociálnom inžinierstve a internetových podvodoch.

České a slovenské zdroje fact-checkingu

Manipulátoři.cz

<https://manipulatori.cz>

– český edukačno-analytický portál špecializujúci sa na odhaľovanie manipulácií, konšpiračných teórií a dezinformácií.

Demagog.cz / Demagog.sk

<https://demagog.cz> / <https://demagog.sk>

– český a slovenský ekvivalent poľského Demagoga; overovanie výrokov politikov a mediálnych správ.

Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnostnú politiku

<https://infosecurity.sk>

– analýzy týkajúce sa dezinformácií na Slovensku a v regióne strednej a východnej Európy, vrátane správ o mládeži a fake news.

